

3. Український народ як співтворець європейської цивілізації

Артур Брацкі

Українське мовне питання чи питання української мови – соціо-психокультурний аспект

У статті розмежовано два важливі для української лінгво- й культурософії поняття: українське мовне питання та питання української мови; визначено їхнє семантичне поле, описано мовні й культурні процеси (зовнішні та внутрішні, відповідно), що свідчать про різноманітні проблеми розвитку сучасної української мови.

In the article two important notions of the Ukrainian linguistic and cultural philosophy concepts – the Ukrainian language question and the question of the Ukrainian language are delimited; their semantic field is defined, the linguistic and cultural processes (external and internal, respectively), which evidence various problems of development of modern Ukrainian language, are described.

Однією з найхарактерніших ознак приналежності до конкретної спільноти є соціальне, психологічне і культурне ототожнення з нею, яке, на думку філолога, завжди повинно мати своє відображення у мовній комунікації. Як правило, національні спільноти користуються своєю етнічною мовою, що бере початок від домінуючого діалекту (часом – фузії декількох таких діалектів), і плекають її. Але навіть ті країни, які у процесі націєтворення вибрали вже існуючі мови, зокрема й мови колишніх колонізаторів, не відмовлялися вносити до перейнятої системи свої мовні особливості.

Тому практично кожна країна Латинської Америки має «свій» варіант іспанської або португальської, який значно відрізняється як від мови-предка, так і від мов-сестер; схожа ситуація спостерігається в країнах британської, французької спільноти тощо. Пояснення зазначених процесів – завдання дуже просте і водночас складне: просте, тому що потребою кожної людини є бути «в себе», жити серед «своїх», говорити «по-своєму», а складне, тому що на зразок твердження про очі як дзеркало душі (але на більш обґрунтованих, наукових позиціях), можна вказати на мову як дзеркало соціального, психічного і культурного «родоводу» людини.

Предметом аналізу в цій статті є два терміни – наукові й суспільно-політичні поняття, які стосуються креативно-взаємодоповнювальної залежності між людиною і мовою: «мовне питання» та «питання мови». Об'єкт аналізу – реалізація згаданих понять у суто українських реаліях і умовах, на чому наголошується, зокрема, у назві тексту (відповідно «українське мовне питання» й «питання української мови»).

Метою дослідження є визначення специфіки семантичного змісту обох висловів, задля досягнення якої найкращим методом є опис і порівняльне зіставлення деяких складових семантичного поля цих термінів. Сподіваним ефектом має бути виокремлення основних рис значення обох понять з-посеред різних їхніх відтінків, зафіксованих на рівні конотації, та формулювання їхнього справжнього значення. Новизною і спонукуючою для подальших досліджень пропонуваної теми є рідко вживаний підхід до аналізу з позиції мови як центру мікрокосмосу людини, що визначає її внутрішній світ та детермінує якість відносин із зовнішнім світом.

На початку варто пояснити прийняте для цієї статті розуміння багатозначних термінів. «Семантичне поле» – у найпростішому тлумаченні – це сума конотацій стосовно даного вислову тоді, коли «конотація» означатиме сукуп-

ність усіх значень слова на описовому й емоційному рівнях з урахуванням філологічного і філософського підходу до визначення цього терміна*.

Вихідним пунктом для властивого аналізу слугуватиме з'ясування основної відмінності між обома термінами, вказаними у назві статті. Вона пролягає на рівні провокованої дії: якщо «українське мовне питання» спрямоване назовні, то «питання української мови» – досередини. Можна цю схему унаочнити на прикладі експансії, формування й розвитку якоїсь спільноти в певному ареалі. Завжди це відбувається у двох векторах руху – дивергенційному та конвергенційному. Якщо перший є типовим для спільноти, яка активно шукає нові простори (торгівля, землеробство, пошук сировини тощо), то другий знаменує таку ж спільноту у фазі посиленої інтеграції (централізація суспільно-політичного життя, згуртованість проти зовнішнього ворога, об'єктивна державоцентрична перцепція навколишнього світу тощо). Важко сказати, що будь-який із вказаних вище рухів є більш чи менш важливим для соціального організму, тож, вважаючи мову специфічним різновидом «організму», що живе доти, доки існують її номінальні носії, складно визначити, який з них є першорядним, а який – другорядним, і чи можливе таке розрізнення загалом.

Отже, коли мова виходить за межі свого генетичного побутування, вона часто слугує знаряддям міжнародного спілкування (достатньо подивитися на перелік так званих конференційних мов), стає мовою інших держав (як у випадку згаданих: англійської, іспанської, португальської чи французької), утверджується як засіб спілкування на стикі різних державних і міжнародних структур (міжнародні перевезення, дипломатія, єдині системи номінації, наприклад, таксономія тощо). У певних випадках таке функціонування мови поза територію її споконвічного побутування набуває характеру ворожої експансії (колоніалізм і його наслідки у креольських

* Як правило, у фаховій літературі відзначається, що в лінгвістиці більша увага приділяється придатності цього терміна для характеристики доданого значення лексеми, пов'язаного з її повним описом і, водночас, наданим доповненням. У мовознавстві додатково вказується на конотацію як здатність певних лексем відкривати місце для інших, що їх доповнюють (наприклад, вживання прийменника без додавання іменника або прислівника без дієслова використовує його семантичне навантаження лише наполовину). У філософії й логіці конотацію розуміють як «сенс, значення назви», сукупність властивостей, які відповідають усім об'єктам, що їх охоплює ця назва у найширшому можливому трактуванні [6].

мовах, піджинах, сабірах тощо), стає результатом політики підпорядкування й асимілювання підконтрольних територій (наприклад, англізація Ірландії, русифікація українських земель за часів Російської імперії та Радянського Союзу тощо). Нерідко це базується на переконанні про передову роль і панівну позицію однієї мови над іншими (достатньо згадати статтю з № 1 «Вопросов языкознания» за 1962 р., де йшлося про «перспективні» та «неперспективні» мови Країни Рад, а російській мові надавався статус домінуючої) [5, с. 61–79; 3, с. 3–7].

Мова також є важливим чинником консолідуючого суспільно-культурного руху. Складно уявити собі Весну народів (1848 р.) без згуртування громадської думки навколо отождолення людей з конкретною нацією, де рушійною силою була мовна єдність групи; важко зрозуміти відродження чехів наприкінці XIX ст. без їхнього прагнення повернути чеську мову на місце насадженої німецької мови; неможливо осягнути експансії німецької й польської культур у власний етнопростір, якби не плекана у їхніх домівках кашубська мова – носій колективної пам'яті, традицій та окремішності громади [2]. Але й доцентровий рух має бути продуманим; він повинен оновлювати й осучаснювати мовний стандарт, встигати за змінами, що охоплюють навколишній світ та й саме людство; врешті-решт, такий рух для мови даного народу має означати завжди підкріплення її позиції, зміцнення статусу автентичного етнокоду. Однак це можливо лише за умови, коли всі складові простору даної мови (зокрема, її розмовні, професійні, територіальні різновиди тощо) вносять до спільного словникового запасу новоутворення, побудовані на питомих елементах цієї мови або на системно адаптованих чужомовних частках. У будь-якому іншому разі така дія замість підживлювати мову, спричиняє її розлад, розхитує систему та перериває споконвічну традицію, на якій (йдеться про узус) тримається вся потенційна заміна канонічних форм.

Отже, перший з названих об'єктів дослідження – українське мовне питання. Дотримуючись тези, що вказаний термін стосується характеру впливу української мови поза межами України, варто подивитися, наскільки відомі (і чи взагалі відомі) за кордоном українська культура, мова, специфіка побуту тощо. Залишаючись безперечним спадкоємцем і співтворцем європейської культури, Україна мусить якоюсь мірою існувати у колективній свідомості всіх європейців загалом та в уяві окремих європейських націй зокрема.

Зазвичай, відповідаючи на це запитання, починають перерахувати відомих у світі особистостей – політиків, спортсменів, науковців, діячів культури, митців. На цьому стереотипному і дуже поверховому рівні можна зробити висновок, що в Європі Україна залишається дуже відомою, а останнім часом українські новини розміщуються на перших шпальтах газет і подаються в перші хвилини інформаційних телепередач. Однак популярний сьогодні спосіб окреслення цінності наукових текстів у періодичних виданнях – *імпакт-фактор* (показник цитування) – складно екстраполювати на міжнаціональні відносини, оскільки, по-перше, він не враховує глибинність посилання чи згадки (у науці вони завжди цілеспрямовані та об'єктивні), а, по-друге, залишається загадкою, наскільки інформація про, скажімо, Юрія Андруховича, Оксану Пахльовську чи Ольгу Пасічник активізуватиме у свідомості європейця інформацію про, відповідно, відомого українського письменника, науковця чи оперну співачку з чарівним сопрано, чи,

може, навпаки – викликати згадку про відомого європейця (необов'язково) українського походження. Зрештою, багато українських гуртів і митців залишаються відомими виключно поза межами рідної країни.

Таким чином, необхідним стає більш детальне вивчення питання українськості (у значенні українського патріотизму) й українства за межами батьківщини. Тут в основу лягає проблема, наскільки українці за кордоном демонструють і зберігають пам'ять про своє походження. Якщо подивитися на відомих осіб (а між ними і згаданих вище), то українці можуть пишатися їхньою стійкістю й послідовністю у згадуванні про свій етнічний «родовід». Дещо складнішою ця проблема є в таких державах, як Канада чи Польща, де співіснують два типи міграції українців, а у випадку західного сусіда – додатково – проблема примусових переселень з питомих земель у різні закутки польської післявоєнної держави. І примусових переселенців, й історичних емігрантів «за хлібом» можна віднести до старої згуртованої діаспори, яка вміла організувати освіту на початковому й середньому рівнях та досить багате культурне життя, якщо у згаданому контексті навіть оминати конфесійну сферу, що підтримує стійкість етнічного коду українців. Але існує й нова хвиля мігрантів-заробітчан, які у рідкісних випадках вміють гуртуватися, організувати спільне життя з іншими країнами та давати новий стимул для розвитку закордонного українства.

Найбільш промовистим наслідком такої нерішучості українців у Польщі є факт відсутності якого-небудь інституту української культури, літератури чи мови як на рівні структури у межах вищої навчальної заклади, так і окремої інституції. Для польської україністики це означає ситуацію, коли жоден захист кандидатської чи докторської дисертації не може проводитися в рамках самої україністики, але потребує залучення ради всього факультету. Водночас інститути східнослов'янської філології, яких у Польщі є декілька, більш чи менш відверто спрямовані на російський вектор. У цьому контексті чи не єдиним зрушенням у польській славистиці є відхід від єдиної (серед слов'янських) конференційної мови (російської) як мови доповіді чи друку під час міжнародних наукових зустрічей і перехід до формули усіх слов'янських мов, використання яких дозволено у таких випадках. Це, до речі, дало можливість популяризувати в польській науковій періодиці україномовні тексти, хоча це була не українська ідея.

Оскільки ані бажання підтримати добросусідські відносини, ані скромність чи добре виховання і т. п. не можуть бути виправданням байдужості значної кількості українців щодо власної гідності як іноземця (наскільки більш логічним було б очікувати від господарів бажання зрозуміти гостя і піти йому назустріч у справі покращення комунікації), то треба констатувати наявність у цих осіб своєрідного комплексу меншовартості. При цьому вражає, як легко українці переходять на іншомовне спілкування як за кордоном, так і на Батьківщині, та ще й в обох випадках зазвичай схиляються до думки, що всі іноземці краще зрозуміють російську, а не українську мову. З цим пов'язана також надзвичайно швидка асиміляція українців у чужоземні суспільства. Але, оскільки це більше стосується специфіки українського простору (про що йтиметься далі), то зараз достатньо констатувати певне задоволення цим фактом з боку Європи (адже європейські країни приймають до себе фахівців, нерідко з вищою освітою, молодих і працездатних), а Україна зазнає величезних збитків, втрачаючи найталановитіших громадян.

Як бачимо, семантичне поле першого терміна має радше невеликий ареал. Світ тут дуже чітко розмежується на простір «своєї домівки», де можливе і прийнятне «своє» спілкування, та простір «чужої хати» – узагальненої картини зарубіжжя, де треба і годиться лише приймати чужі взірці. Українське мовне питання начебто набуває депресивного забарвлення; його конотація завжди пов'язана з почуттям втрати, зневіри у рівноправності своєї мовної культури у зіставленні з іншими європейськими.

Друге поняття – питання української мови – переносить міркування досередини українського ареалу, де й має формуватися українська мова. Це мова другого за чисельністю слов'янського народу, мова найбільшої країни в Європі, яка повністю розміщена на цьому континенті. Мова, побудована на поєднанні київсько-полтавського діалекту з мовленнєвою і писемною спадщиною Східної Галичини, тобто земель, між якими пролягли півтисячі кілометрів. Уже цих причин достатньо для пояснення складності процесу виникнення й формування модерної української мови; тому, оминаючи історичні нашарування й зовсім недавні події в героїчній боротьбі українців за свою мовну і культурно-державну самобутність, про що йшлося в інших працях [5, с. 61–79; 7, с. 61–83; 8, с. 43–75], можна зосередитися на сьогоднішньому стані цієї мови.

Як уже зазначалося, нормальний мовотворчий процес можливий лише за умови, коли усі складові простору даної мови вносять до спільного лексикону новоутворення, побудовані на питомих елементах цієї мови або на системно адаптованих чужомовних частках. Не треба бути знавцем справи, щоб поруч із явищами, типовими для сучасного європейського простору (англізація мови, перехід від літери до знаку в масовій комунікації, лаконічність усного й писемного переказу), побачити інші, небажані процеси (штучне насаджування двомовності у засобах масової інформації, загальмування процесу розвитку професіолектів і витіснення помісних різновидів мови (наприклад, міське койне) деградованим варіантом російської або українсько-російською плутаниною на кшталт суржиків, формування нових термінів без залучення української питомої лексики та з використанням відросійських запозичень). Також територіальні різновиди мови перестають виконувати роль партнера загального стандарту, а постають як прояв надуманого сепаратизму чи вигаданої відсталості. У ситуації, коли сучасне європейське мовознавство закликає до пошани діалектів як потенційно рівноправних варіантів мови даної нації [11, с. 103–117], а російські соціолінгвісти стверджують, що наявність фарингального «г» замість «ґ» вибухового серед українців, які користуються російською мовою, позбавляє дослідника права вважати таких людей однорідними за мовною ознакою з особами, для яких російська є рідною [1, с. 44]. І в такій ситуації серед українців з'являється третя концепція – називати проявом націоналізму (чомусь це слово має переважно негативну конотацію) стійкість у користуванні українською у процесі спілкування з російськомовними співгромадянами.

Варто проаналізувати своєрідний психоконтекст навіяного націоналізму і приречення на двомовність/двокультурність українців. Польський мовний стандарт – це досі переважно мова творів Адама Міцкевича за аналогією до України і Тараса Шевченка, Росії й Александра Пушкіна тощо. Однак, на відміну від свого українського і російського колеги, Міцкевич не народився в країні, мову якої вважав рідною; більше того – він ніколи за своє життя не був

у Польщі, а записані польською мовою слова звернення з «Пана Тадеуша» – «Литво, вітчизно моя» – сьогодні радше можна вважати проявом ревізійності, ніж патріотичним закликом емігранта. І тим не менш, вихований з дитинства у шляхетському дворі на литовсько-білоруському пограниччі, за мовною ознакою він став для тогочасних поляків неперевершеним зразком. У такому контексті рацію мають литовці й білоруси, які залучають Міцкевича до свого національного літературного процесу, але теж справедливо називають польськомовним митцем, тому що й на еміграції (Франція, Німеччина, Туреччина) він думав і розмовляв польською. Він трансформував у свідомості побачене і почуте, пропустивши все це через польськомовний уклад думок, польську традицію й культуру, незважаючи на те, скільки інших мов він знав; йому було достатньо бути один раз людиною, проте повністю свідомою і довершеною.

Описану ситуацію допомагають зрозуміти відомі слова Тараса Шевченка: «чужого навчайтесь, і свого не цурайтесь». Вони ж написані рідною мовою, отже, навіть думка про корисну дію «чужої науки» проходить через українську свідомість поета. А могло б бути інакше, бо, як підраховали інші дослідники, чималу частину спадщини Кобзаря написано російською, яка за лексичним складом перевищує надбання самого Пушкіна на кілька тисяч одиниць [4]. Втім, український поет міг звернутися до українців з таким закликом виключно українською мовою – мовою побратимів.

Як видно, ані виховання поза територією власного етносу, ані тривала міграція, ані заборона повернутися додому не відібрали у Міцкевича потреби й бажання творити польською мовою; ані кріпацтво, ані заслання, ані постійний нагляд не позбавили такої потреби й бажання Шевченка щодо української мови; об'єднала поетів смерть на чужині. Це означає, що прагнення говорити і думати по-своєму є універсальним та інтернаціональним явищем, що людина зовсім не потребує багатомовності й багатокультурності, щоб бути людиною. Натомість її знання інших мов та культур, пропущені через національну чи етнічну свідомість, збагачують її рідний простір. Це лише неправильно розставлені наголоси змушують нас вірити у «багатокультурність» Міцкевича чи «сепаратизм» Шевченка, – насправді вони обидва закликали до пошуків різноманіття через свою уяву.

Сьогодні питання української мови і саме ставлення до неї нагадує недавню історію кашубів, яких за постійний опір полонізації та германізації назвали етносом «довгого тривання», що задля збереження материнської мови обмежив вживання кашубської до простору домівки. Кашуби ніколи не мали своєї держави, залишалися князівством (або кількома князівствами) у складі інших країн, отже, нескладно зрозуміти, чому досі важко розбудовується кашубська освіта (початкові й середні школи радше пропонують польсько-кашубську освіту через брак охочих учитися лише кашубською, а першу кафедру кашубістики відкрили тільки торік у Гданському університеті). Однак паралельно кипить бурхливе фольклорно-етнографічне життя, орієнтоване на туристів [7, с. 33–60].

Окрім спільного слов'янського родоvodu, сучасна Україна є точною протилежністю кашубської землі: велика, різноманітна, незалежна, вона має єдину державну мову, захищену конституцією, тож дивно спостерігати постійне обмеження цієї мови як у повсякденному вжитку, так і в комунікації серед найвищих посадових осіб. Якщо звернутися до знань про джерела національних культур, можна дізнатися про існування різних стадій державного будівництва,

відображених в національній культурі, традиції чи мові [9], а відомості в таких джерелах вказують на логічну еволюцію української культури, яка спромоглася побудувати своє національне обличчя на питомому народному ґрунті. Натомість, порівнявши слов'янські держави у площині мовної політики, можна побачити певну безпорадність ужитих заходів з боку держави при інертності суспільства, але водночас досить передбачувану ситуацію, типову на постколоніальному просторі [10]. Тому питання української мови – це справа, пов'язана з рівнем відповідальності самих українців за національну спадщину, їхньою зрілістю у плеканні цього знакового елемента державності. Конотація згаданого терміна кружляє навколо процесів державотворення й побудови громадського суспільства, адже ці завдання неможливо здійснити без міцної позиції мови політично-суспільного дискурсу. Це також подолання психологічного й культурного бар'єру буття на власних теренах, адже жодна особа, яка впевнена у своєму господарюванні, не буде шукати для свого часопростору ліпшої культури і традиції, ніж та, в якій вона зростала, навпаки, вона захоче долучити до неї свій досвід так, як це зробили Міцкевич і Шевченко.

Проведений аналіз вкотре підтвердив думку про важливу роль мови у процесах формування психологічної, суспільної та культурної основи буття особистості й громади. Безперечно, можна говорити як про українське мовне питання, так і про питання української мови в контексті їхньої відмінності у порівнянні з аналогічними явищами в слов'янському ареалі.

Тому можна виокремити обидва вислови як окремі терміни, що охоплюють низку проблем, де мова постає як осередок суспільно-політичного й культурного життя та визначає психологічні якості людини. Дослідження показало, що стан української мови в Україні та її значення за кордоном залежать передусім від позиції самих українців. На зміну табу, накладеному на право українців на самостановлення й вільний розвиток незалежної держави у формі звинувачень у націоналістичних прагненнях, має прийти стабільний процес побудови державної культурної та мовної політики, що робить перспективним подальше вивчення цієї теми.

1. *Беликов В. И.* Социолінгвістика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – Москва: РГГУ, 2001. – 439 с. 2. *Брацкі А.* Європейський контекст українського мовного питання // Критика. – 2009. – № 11–12. – С. 20–21. 3. Вступительная статья (б/а) // Вопросы языкознания. – 1962. – № 1. – С. 3–7. 4. *Захаркін С.* Чи був Шевченко «також» двомовним? / С. Захаркін // Урок української. – 2000. – № 3. – С. 2–4. 5. *Масенко Л. Т.* Мова і суспільство: Постколоніальний вимір / Л. Т. Масенко. – Київ: Видавничий Дім «КМ Академія», 2004. – 162 с. 6. *Ajdukiewicz K.* Język i poznanie. T. 1. Wybór pism z lat 1920–1939. Wyd. 3. / K. Ajdukiewicz. – Warszawa: PWN, 2006. – 376 s. 7. *Bracki A.* Językowy obraz świata w tekstach słowiańskich pieśni ludowych (na materiale kaszubskim i ukraińskim) / A. Bracki. – Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2009. – 286 s. 8. *Bracki A.* Surżyk – historia i terażniejszość / A. Bracki. – Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2009. – 273 s. 9. *Kłoskowska A.* Kultury narodowe u korzeni. Wyd. 2. / A. Kłoskowska. – Warszawa: PWN, 2005. – 469 s. 10. *Lubaś W.* Polityka językowa / W. Lubaś. Seria: Komparacja Systemów i Funkcjonowania Współczesnych Języków Słowiańskich. – Cz. 4. – Opole: Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2009. – 560 s. 11. *Markowski A.* Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne / A. Markowski. – Warszawa: PWN, 2009. – 293 s.

Марина Гутник

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» у науково-освітньому просторі Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Відоображено основні напрямки роботи учених НТУ «ХПІ» на міжнародній науковій арені з дня відкриття вишу до сьогодні. Акцентовано увагу на ролі учених ХПІ в розвитку науки у країнах колишнього соціалістичного табору. Наведено перелік країн, з вишами і фірмами яких співпрацює НТУ «ХПІ» у ХХІ ст.*

The main directions of work of the scientists of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» on international scientific arena from the founding of the University until the present days are shown. The main attention is paid to the role of the scientists of KhPI in the development of science in the countries of former socialist bloc. The list of the countries, what universities and companies are cooperate with the NTU «KhPI» on the beginning of the 21st century is also given in the article.

Найстаріший технічний ВНЗ Східної України – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» було створено 1885 р. З перших днів тут закладались засади міжнародної науково-освітньої діяльності. Щорічно у канікулярний період вчені інституту були відрядженні на підприємства за кордон з метою зібрання фактичного матеріалу і практичних знань для наступного подання їх студентам. Так, у 1889 р. у наукові відрядження терміном на 1,5–2 місяці відбули ад'юнкт-професори А. Предтеченський, А. Гречанинов, О. Лідов, К. Зворикін, викладач П. Мухачов, механік інституту В. Кнаббе. Кожному з них було виділено по 600 крб. зі збереженням заробітної плати за місцем їх основної роботи у Харківському практичному технологічному інституті (перша назва ВНЗ) [2, ф. 770, оп. 1, од. збер. 99, арк. 1].

Плани відряджень за кордон базувались на програмах з підготовки фахівців механічного й хімічного відділень. Наприклад, програма в галузі хімії включала питання, для висвітлення яких необхідно було ознайомлення викладачів з найбільш важливими і цікавими фабриками і заводами в галузі хімічної технології: вони відвідували нафтові заводи у Баку; підприємства з одержання й переробки жирів у Казані,

Москві, Петербурзі, Ризі; шкіряні виробництва; заводи сухої перегонки деревини. До програми входило обов'язкове відвідування найважливіших вищих навчальних закладів у Західній Європі, як-то: вищі технічні школи у Цюриху, Парижі, Берліні й Мюнхені; лабораторії промислового музею у Відні, нові урядові лабораторії в Лондоні. Завершальним етапом такого відрядження мало бути виконання якої-небудь самостійної роботи на одному з російських або закордонних заводів. Як видно, ще у ХІХ ст. було закладено підґрунтя міжнародної співпраці. З новою силою міжнародне співробітництво розпочалось у другій половині ХХ ст., коли країна поступово «відійшла» від двох війн, зміни урядів, нестачі фінансування на наукову сферу та ін. [2, ф. 1682, оп. 14, спр. 540, арк. 1].

Значущою подією у напрямку розгортання міжнародного співробітництва у галузі науки й освіти стало підписання угод між Радянським Союзом і В'єтнамом та Радянським Союзом і Китаєм про спільне проведення найважливіших досліджень у галузі науки й техніки. Вже 1960 р. на перший курс ХПІ прибули вісім студентів з Ханойського політехнічного інституту, а за рік їх кількість зросла до 87 осіб. Також зросли приїзди студентів з Монголії, В'єтнаму, Сенегалу, Польщі,